

MAGYAR SIKETNÉMA-OKTATÁS

A „SIKETNÉMA-INTÉZETI TANÁROK ORSZ. EGYESÜLETÉNEK“ HIVATALOS LAPJA.

Megjelenik minden hó elsején.
Előfizetési díja egy évre 100 K.,
nem tagoknak 120 K.

Szerkeszti: Dr. Bárczi Gusztáv.

Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában, Hiszek egy isteni örök igazságban
Hiszek Magyarország feltámadásában. Amen.

TARTALOM. Tanárképzőnk és annak szervezete. (*Istenes Károly.*) — Növendékeink különböző szempontok szerinti csoportosítása és elkülönített oktatásáról (*Nagy Péter.*) — Siketnémák szabadoktatása. (*Keményffy Károly.*) — A beszédhangok érzékeltetése. (*Schulmann Adolf.*) — Tolmács vagy szakértő. (*Nagy Péter.*) — Különfélék.

Tanárképzőnk s annak szervezete.

Istenes Károly.

Egy-egy kultúrintézmény belső fejlődésének és külső, reprezentatív erejének leghatékonyabb biztosítója, a tartalmilag gazdag, alakilag pedig, a külső tekintélyt is biztosítani tudó és autonómiával is rendelkező erős szervezet.

Tanárképzőnk, mint ugyancsak kultúrintézmény, új szervezetet kapott. Lássuk csak tehát, hogy a fenti kívánalmaknak mennyiben felel meg ez az új szervezet?!

Erre a kérdésre csak úgy adhatunk eligazító feleletet, illetve csak akkor gyakorolhatunk e szempontból egészséges és senkit se bántó méltányos kritikát, ha ezen új szervezet megalkotásának az előzményeit is ismerjük.

Azt mindnyájan nagyon jól tudjuk, hogy képzőnk megreformálásáért mennyi és milyen külső és belső harc folyt, szinte évtizedeken át. A harc első sorban a képző belső niveaujának emeléséért folyt, de folyt ezzel egyidőben s egyforma erősséggel azért is, hogy az annyira lényeges és fontos külső niveau is biztosítható legyen annak szervezetében. Komplikáltatott ez a két kérdés egy — alapjában véve — igen fontos harmadik szakbeli elvi kérdéssel is, nevezetesen a separáció kérdésével is. Ez a szakbeli és a külső niveau gondolatától is hevített ideális harc addig folyt, amíg szerencsétlen hazánk hatalmilag is, politikailag is és gazdaságilag is, guzsba nem köttetett. Be kellett látnunk e szomorú tények után azt, hogy a gazdaságilag is annyira tönkretett hazánktól, belátható ideig és átmenetileg, mi se kívánhatjuk a lehető legideálisabbat. Annyira megnehezedett e súlyos helyzet közepette oktatásügyünk fölött is az idők járása, hogy már attól kellett tartanunk, hogy képzőnk működését — legalább is bizonytalan időre — be kell majd szüntetnünk. Szünetelt is az egy-egy rövid ideig. De csak rövid ideig, mert közoktatásügyünk központi kormányzói, áthatva attól a gondolattól, hogy hazánk talpraállításának legelső alapfeltétele, a tiszteletet parancsoló, fejlett magyar kultúrának megtartása és továbbépítése s ettől a nemzetmentő gondolattól és érzéstől áthatva, megértő lélekkel fordultak előljáróink azoknak a nevelés-oktatása felé is, akiknek jövője a mi munkás kezünkbe van letéve. A mi ügyosztályunk is kiadta a jelszót: Az e szakbeli kultúra érdekében is meg kell menteni egyrészt a megmaradtat, másrészt pedig új, erős és egészséges szerve-

zettel elő kell segíteni a megmaradt intézmények külső és belső egészséges fejlődésének lehetőségeit. Ügyosztályunk, ettől az érzéstől hevítve, a mi szakbéli kultúránk azon intézményének sürgős megreformálására gondolt legelsősorban is, amelyik intézmény, a mi szakbéli kultúránknak a fundamentuma kell, hogy legyen, vagyis a *tanárképzőre*. Amilyen meglepetésszerűen adatott ki a fent említett jelszó, éppen olyan sürgősen kellett elkészíteni a megreformálandó tanárképzőnk jelen szervezetét is. Ez a sürgősség szinte kizárta annak a lehetőségét, hogy ez a szabályzat minden olyan retortán keresztül vitessék, amely retortán szükség szerint keresztül kellett volna azt vinni. Ennek a sürgősségnek tudható tehát be, hogy ez a szervezet még nem az a szervezet, amelyik csak egy belátható időre is állandó jellegűnek volna mondható. Az elismerésnek és a hálának nyomatékos hangsúlyozása mellett meg kell azonban állapítanunk azt is, hogy ebben az új szervezetben, mint alaptervezetben, van egy-két olyan hatalmas pillér, amelyikre úgy a belső érték, mint pedig külső, reprezentatív erő szempontjából, a gyakorlatban leszűrődő tapasztalatok érvényesítésével, ideális szervezetet lehet majd készíteni. Ennek az ideális szervezetnek a megalkotására — a külső tényezők közül — legelőbbben illetékes a tanárképző tanártestülete. A nevezett testületnek az ez irányú tevékenysége annál kevésbé fog súlyosabb természetű akadályokba ütközni, mert ügyosztályunk vezetői és irányítói, rég nem tapasztalt megértéssel és meleg jóindulattal támogatják az ügyünk érdekében felvetődő gondolatoknak gyakorlati megvalósítását. Az érdekelt tanártestület számíthat egyben e kérdésben is annak a tanárságnak a támogatására is, amelyik az ügy érdekében, minden alkotó munkából készséggel iparkodik kivenni a maga részét.

Tanárképzőnk s annak szervezete kérdésében így látva a helyzetet, az alábbiakban leszögezzük e helyen egy-két olyan részletkérdésbeli gondolatot, amely részletkérdésbeli gondolat — jószándékú véleményünk szerint — tanárképzőnk jelen szervezetét hivatva volna pótlólag kiegészíteni, megjavítani. Ezek — nagy vonásokban — a következők volnának:

1. Tanárképzőnk valóságos főiskolai jellege kifejezetten is domborítottassék ki a szervezeti szabályzatban.
2. Tanárképzőnk szervezetében is biztosítassék legalább is annyi autonómia, mint amennyi autonómia biztosítva van, más főiskolák szervezetében.
3. Az indexrendszer gyakorlatilag is úgy valósíttassék meg ebben a szervezetben is, mint a többi főiskolák szervezetében.
4. A semester-rendszer, bezáró colloquiumokkal, nálunk is kiépítendő, még pedig szervezetileg.
5. Tanárképzőnk szervezetében az alap- és szakvizsgák rendje és szelleme is alkalmazkodjék a más főiskolák alap- és szakvizsgáinak rendszeréhez, illetve szelleméhez.
6. A szervezetben felsorolt studiumok a szükséghez képest kiegészítendőek, illetve célirányosabban csoportosítandók.
7. Az előadó-tanárok képzése, egy másik szervezetben, ugyancsak biztosítandó volna.
8. Szervezetileg volna biztosítandó az a kiváncsolom, hogy a tanárképző igazgatója és legalább is egy-két tanár — minden egyéb elfoglaltatástól menten — állandó jelleggel neveztessek ki a tanárképzőhöz.

Az alább még közlendő gondolatunkat azért közöljük a fentiekől elkülönítetten, mert az nem tartozik szorosan a szervezet kérdéséhez. Indirekte azonban annak lényeges és fontos kiegészítő kelléke. Ez a gondolat pedig a következő volna: A tanárképző egyes studiumainak anyaga — a haladó kor kívánalmainak meg-

felelően — ki volna egészítendő. (Tudomásunk szerint ezek a kiegészítések készülőben is vannak.) Tehát új jegyzetekre van szükség. Ezeknek sokszorosítása azonban oly nagy anyagi áldozatot kíván úgy az előadó-tanároktól, mint pedig a tanárjelöltektől egyaránt, hogy ez anyagi segítség nélkül aligha lesz megoldható.

Megjegyezzük, hogy a régi jegyzeteink s a tanárképzést szolgáló tankönyveink különben is elfogytak, azok közül egyik-másik már drága pénzért sem kapható.

A csak nagy vonásokban közölt eme gondolatainkat, az arra első sorban illetékesek szíves figyelmébe ajánljuk.

Növendékeinknek különböző szempontok szerinti csoportosítása és elkülönített oktatása.

Ez a probléma már a háborús évek előtt is egyik legvitatottabb kérdésünk volt. A háború s az ezt követő felfordulás csak még inkább előtérbe tolták azt. A tanítási eredmények a háborús évek előtt sem voltak mindenben kielégítőek. Azóta pedig minden irányban erősen leromlottak. Előbb a katonai bevonulások miatti osztályösszevonások, az intézeteknek részben, vagy egészben katonai célokra való lefoglalása, a folytonos gond és izgalom; majd az általános fölfordulást követő rendetlen beiskolázás, az ismétlődő szünetek, a növendékek nyomorúságos élelmezése és gondozása s a tanárok ezernyi megélhetési gondja, mind-mind együttesen hozzájárultak ahhoz, hogy a háború előtti nivón jóval alább szálljon minden tanításunk eredménye.

Hogy ez így nem maradhat, s hogy ezen okvetlenül sürgősen változtatni kell, azt mindnyájan valljuk és hirdetjük. A munka a régi ambícióval újra megkezdődött s a javulás máris minden irányban érezhető. Ez a javulás azonban csak lassú, igen lassú. Ilyen haladás mellett még évek mulva sem fogjuk a régi szép eredményeket utólélni, pedig nekünk a multat is sokszorosán túl kell szárnyalnunk. Ezt kívánja hivatásunk magasztossága, ezt gyámoltjaink jövője, de legfőképpen a haza érdeke. A sokszor emlegetett kultúrförlénynek itt is érvényesülni kell. Ádáz ellenségeink kérkedő módon hivalkodnak elrablott kincseinkkel a külföld előtt és szédületes terveket szőnek „gyógypedagógiai intézményeik“ megreformálására. Ettől ugyan nincs mit tartani, mert ehhez a hiú akaraton kívül olyasmiről is szükséges, amivel legkevésbé rendelkeznek t. i. a kellő hozzáértés, de azért ez minket fokozottabb kötelességeink teljesítése alól föl nem menthet.

Hogy e fokozottabb követelményeknek megfelelhessünk, szükséges, hogy a megélhetési gondok enyhítése mellett az elszakadt fonalakat ott vegyük fel újra, ahol azokat annak idején elejtettük. Sok ilyen elejtett fonalunk van. Az egyik: növendékeink különböző szempontok szerinti csoportosítása és elkülönített oktatása.

Tisztánlátás okából célszerű volna e probléma történeti fejlődésére is kitérni. A papírhiányra való tekintettel azonban erről le kell mondanunk. Ugyiszintén a tárgyat érdeklő egyéb kérdéseket is csak futólag fogjuk érintetni hasonló okból. Két dologra azonban mégis közelebről kell reá mutatnunk s ezek: a megoldás sürgőssége és lehetősége a mai viszonyok között.

Amikor csak lehetőségekről beszélhetünk, eleve le kell mondanunk minden ideális megoldásra irányuló törekvésről. Ki gondolhat ma, a mai viszonyok mellett ideális állapotok megteremtésére? Mindnyájunknak tisztában kell lennünk azal, hogy az állam a mai nyomorúságos gazdasági viszonyok mellett, a siketnéma-

oktatás fejlesztésére újabb áldozatot nem hozhat. Ennélfogva a megoldást csakis a jelenlegi keretek közt kell keresni és megtalálni.

Miről van szó? Röviden arról, hogy növendékeink közt vannak szép számmal olyanok, akik tulajdonképen nem siketnémák, hanem jelentékeny hallási maradványuknál fogva, inkább nagyothallóknak volnának minősíthetők. Külföldi és újabban hazai példák is mutatják, hogy e nagyobbfokú hallási maradvánnyal bíró növendékek különválasztva, a nekik megfelelő tanítási eljárás mellett sokkal eredményesebben oktathatók, mint a jelenlegi beosztásuk mellett s ami a fő, ezt a jobb eredményt is sokkal rövidebb idő alatt is lehet elérni. Tehát nemesak didaktikai okok, hanem a gazdasági érdekek is megkívánják, hogy ezek az ügynevezett nagyothallók a tulajdonképeni siketnémáktól különválasztva, minél előbb a nekik megfelelő oktatásban részesüljenek.

Ezek mellett vannak növendékeink közt ugyacsak nem kis számmal olyanok is, akik kisebb-nagyobb fokban szellemileg terhelték s akik emiatt nem tudnak a többi, rendes szellemi tehetséggel megáldott tanuló társaikkal együtt haladni. A szó szoros értelmében vett koloncok ezek, akik anélkül, hogy abból valamelyes hasznok volna, végtelenül befolyásolják és hátráltatják tanuló társaik előmenetelét és teljes kiképzését.

Mesebeszéd, hogy az együttes tanítással a jobb tehetségűek magukkal ragadják a gyengébb tehetségűeket s hogy ezáltal utóbbiakra több haszon áramlik, mint a külön való tanításuk mellett. De még ha így is volna, kérdés: megéri-e ez a látszólagos kis haszon azt a mérhetetlen kárt, amelyet e gyenge és gyengébb tehetségű tanulók, a jó és jobb tehetségű társaiknak azáltal okoznak, hogy tanulmányaik előmenetelében állandóan gátolják és tökéletes kiképzetésüket mindenkor problematikussá teszik?

A dolog azonban nem úgy áll. A tanár, ha csak a siketnéma-oktatás máris megtépett nimbuszát nem akarja teljesen lerontani, sohasem haladhat a tanításban olyan lassan, hogy azt gyenge tehetségű tanítványai is haszonnal követhessék. Következésképp azok mindinkább elmaradnak s a végén már minden tanítás rájuk nézve falra hányt borsó lesz. A buktatás itt mit sem használ. Első tekintetre is be kell látni, hogy a gyengébb tehetségű gyermekeket normálisokra szabott tantervvel és módszerrel sohasem fogjuk megfelelő eredménnyel oktathatni, még gyakori ismétlések árán sem. Pláne, ha azok még siketnémák is egyuttal. És amennyiben a gyakori ismétlés az amúgy is drága siketnéma-oktatást még költségesebbé teszi, a mostani állapot fönntartása kétszeresen is meggondolandó.

Hogy iskoláinkban ma a tanítás a legtöbb esetben „nélkülözi az egyöntetűséget,” hogy növendékeink beszéde úgy technikai, mint tartalmi és alaki szempontból sok kívánni valót hagy hátra, hogy nem tudjuk tantervünk ideális céljait elérni, tény és való. De tény és való az is, hogy ezek a panaszok nem új keletűek. A háború előtt is elhangzottak ismételten s így nem lehet ezeket most egyedül és kizárólag a mai nyomorúságos állapotok terhére írni. E hiányok és hibák meg voltak a háború előtt is. Orvoslásukkal a legilletékesebb helyen a legkomolyabban foglalkoztak. De ami akkor elmaradt, azt ma meg kell valósítani, dacára annak, hogy szinte leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik.

Valamikor a növendékek különböző szempontok szerinti csoportosítását és elkülönített oktatását a legapróbb részletekig akarták keresztül viinni s ezt csakis külön és újabb intézetek fölállítással gondolták megvalósíthatni. Ma ilyen megszeméző célkitűzésről természetesen szó sem lehet. A külön intézetek helyett meg kell elégednünk a külön osztályokkal s a különválasztást egyelőre a nagyothallók és gyengébb tehetségű siketnémák elkülönített oktatásával le kell zárunk.

A siketnémák budapesti allami s a siketnémák kir. vácsi intézetei oly népesek, hogy maguk is képesek 1—1, vagy akár több nagyothalló-, illetve gyenge-tehetségű siketnéma osztályt kiállítani. A vidéki intézetek kisebb népességűek lévén, nézetem szerint úgy oldhatnák meg legjobban a kérdést, ha páronként összeállnak és kölcsönösen kicserélik egymás nagyothalló-, illetve gyenge-tehetségű siketnéma növendékeiket, úgy hogy az egyikben mindkét intézet nagyothalló, a másikban pedig mindkét intézet gyenge-tehetségű növendékei nyernének elhelyezést. Ezzel el lehetne érni azt is, hogy az egyes intézetekben ne 3—3, hanem csak 2—2 csoportban kétféle módszer szerint tanítanának.

Ha a nagyothalló növendékek száma nem volna elegendő egy külön osztály föllállítására, akkor azt a város többi iskoláiban bizonyára nem kis számban található nagyothalló tanulóival ki lehetne pótolni s így a vidéki intézetek mindenütt 1—1 nagyothallók iskolájának adhatnak életet. Az intézetek párosítása következőleg történhetik: Szeged—Kecskemét, Debreczen—Eger és Sopron—Kaposvár.

Azt a megoldást, mely szerint a meglévő intézetek közül az egyiket csak a nagyothallók, a másikat csak a gyenge-tehetségű siketnéma tanulók részére foglalkuk le, nem ajánlhatom, már csak azért sem, mert ez a növendékek elhelyezése és segélyezése körül szinte legyőzhetetlen akadályokba ütközik és még több olyan növendéknek az eltartásáról kellene gondoskodni, akik különben a szülői házból járhatnának tanításra.

Kedves kartársak! Tisztában vagyok a javasolt megoldásnak mindennemű hiányaival és nehézségeivel, de tudom azt is, hogy egyelőre kedvezőbb eredményeket elérni nem lehet. Fogjunk össze s egyesült erővel vigyük dűlőre azt az oly sokszor bolygatott nehéz problémát. Érzem, bensőleg érzem, hogy ezt a kérdést akár ebben az alakban, akár más formában, de okvetlenül sürgősen meg kell oldani. Szent ügyünk s gyámoltjaink mindennemű érdeke kívánják ezt.

Hogy gyorsan és egyöntetűen járassunk el, ajánlom: foglalkozzék e tárggyal mindenik tanártestület külön-külön, határozatait közölje egyesületünk elnökségével s annak legyen gondja, hogy ez a kérdés még az idei közgyűlésünk elé kerüljön.

Nagy Péter.

Siketnémák szabadoktatása.

A siketnémák továbbképzésének gondolata rég idők óta foglalkoztatta szakembereinket. Jól tudta s érezte mindenki, hogy legyenek bár speciális intézeteink szervezetei a legjobbak, módszereink a lehető legtökéletesebbek: az iskolai oktatás egy nagy gondnal felrakott nyers épülettömb marad, amelyre a mostoha körülmények folytán nem tudtak tetőt húzni.

Az iskolát elhagytak további irányítása a ma nehéz életharcai közepette sokszorosan aktuálisává vált. S mivel belátható időn belül nem számíthatunk sem az intézetek számbeli-, sem jelentős munkaerőbeli gyarapodásra: figyelmünket a meglévő intézetek és intézmények belső, nivóbeli emelése felé kell fordítanunk. S ide kapcsolódik bele minden fontosságának súlyával és sürgető erejével a továbbképzés és foglalkoztatók kérdése is.

És ma is két szempont kísért ezen nézőszögből. Az egyik volna az, hogy az intellektuálisan kiemelkedő tehetségű siketnémáknak alkalom adassék a továbbtanulásra. Akik ily irányban foglalkoztak az ügygel, valami siket-középiskola-félre gondoltak annak idején. Ma lekopott és B. listákon sínylődő hivatalnoki

kar meggyőz mindenkit arról, hogy nem szabad növendékeinket az ú. n. elméleti, tanult pályák felé irányítanunk, hanem kizárólag a túlnyomó átlagnak az ipari pályákon elhelyezkedő siketnémáknak problémáit: a szakmabeli tökéletesebb kiképzés, — az életismeretek megtartása, illetve bővítése kérdéseit kell lehetőleg sikeresen megoldanunk.

Ezt a megállapítást, mely szintén nem óhajt diszelegni az eredetiség mezében, a külföldi ideális példák vetítik most újból szemünk elé, amelyek szerint az egyes intézetek bizonyos iparágra, vagy több iparágra vannak berendezve, iskolát végzett, vagy hamarán végzendő férfiak, illetve nők számára. Életkörülményeinkről fogva is az ügy fókusaihoz kapcsolt fogyatékosaink továbbképzése így oldható meg nehézségek nélkül, e mellett a szociális oldalak: a siketnémák produktív munkába helyezése, megtartása, a sok esetben parlagon heverő képességek eredményesen felhasználása — súlyos országépítő munka idején! — teljesebb kielégítést nyerhetnének. A probléma ugyan nem könnyű, mert az *anyagi megoldás*, a kiindulási pont pillanatnyilag gyöngének látszik, de nem szabad megijednünk az akadályoktól, mert azok nem leküzdhetetlenek. És elsősorban ez az a küzdőtér, ahol a kartársak maguk mellett találják a Siketnéma Otthon minden erejét és teljes támogatását; hiszen így az anyagi segítség mellett a kultúra pörölyével is egyre jobban egymáshoz és saját érdekükben az Otthonba kövacsolhatja tagjait a vezetőség és ideálisan megfelelhethet mindama kötelezettségeknek, amelyek a siketnémák emberi megélhetése és jövő boldogulása szempontjaiból reá háromlanak.

Az itt vázoltak átérzése, valamint a közvetlen magasabb körök és a budapesti tanári kar, továbbá a S. Közlönye szerkesztőségének támogatása sarkalták az Otthon vezetőségét arra, hogy — szintén két évi szívós munkával az Egyesület reorganizálási teendőit szerencsésen befejezte, — már az idén, minden nehézség (pl. megfelelő helyiség hiánya, stb.) ellenére is, megkezdje a siketnémák továbbképzését. Október 29-én megnyilott az Otthonban a *Siketnémák szabadiskolája*.

Mindjárt kezdetben négy tanár kezdette meg a munkát: Schulmann A., Dr. Bárczi G., Szentgyörgyi G. és e sorok írója, kik heti két köznap este 2—2 órában és vasárnap 3 órában foglalkoztak a tanulni vágyókkal. Egyelőre a legszükségesebb tudnivalók vétettek feldolgozás lá a beszéd, közismeretek, egészség-tan köréből; e tárgykörök mindegyikéhez hetente vetített előadásokat is kapcsolva, továbbá ide illesztve a tanulmányi látogatásokat: muzeumok, képtárak, gyárak, ipartelepek és különböző más intézmények megtekintését.

Az idei első ciklus febr. végéig tart. A részletekről a szabadoktatási idő lejártá után még lesz alkalmunk itt szólni; annyit azonban már most megállapíthatunk, hogy az órák nagy érdeklődés mellett peregnek le, ami a siketnéma férfiak s nők tanulási készségéről tesz bizonyosságot. Az idei próba mindenesetre gyakorlati szempontból lesz jelentős, mert csak így lehet, egy-két év ily irányú tanulásainak leszűrése után — legalább nagyjából — megállapítani azokat a kereteket, amelyek között egy állandó, 3—4 hónapos téli siketnéma szabadiskola alapos és részletes terve, anyaga és annak a lehetőségekhez mért beosztása kibontakozhatik.

Mindenesetre az összefogásnak és helyes irányításnak hatalmas eszköze leend mindenkor egy rendszeres, téli szabadiskola, mely minden vonatkozásában a siketnémák élet-követelményeit szolgálván, már a közel jövőben könnyen összefűzhető lesz egy siketnéma *iparteleppel*; mint annak szerves elméleti része. Hogy ez milyen égetően fontos épp itt, a fővárosi nagy siketnéma centrumban, azt nem is kell fejtegetnem. Ide ékelődik be a siketnéma *iparostanoncok* kérdése is. Az egész probléma anyagi alapját egy székesfővárosi siketnéma-napi gyűjtés, vala-

mint egy moziengedély biztosíthatják s így az állam súlyosabb megterhelhetése nélkül, az Otthon által a valóság küszöbére hozott eme két akcióval a siketnémák oktatás-nevelésének egy olyan kiépítési, végeredményében pedig betetőzési folyamata indulhat meg, mely végre felteszi a koronát a szakintézetek munkásságára, s eljuttatja a siketnémák barangoló sokaságát az „Ígéret-földére!”

Keményffy Károly.

A beszédhangok érzékeltetése.

A Magyar Siketnéma-Oktatás f. é. 8—10. számában dr. Bárczi Gusztáv tollából „Siketnémaságtan” címen egy cikk jelent meg, amely, úgy látom, egy terjedelmesebb munkának az első közleménye. Dr. Bárczi célja bizonyára az, hogy a siketnémaság lényegét, okait orvostudományi szempontból tárgyalja, kutassa, kapcsolatba hozván ezeket a kérdéseket a siketnémák oktatásának szakpedagógiájával. Ezt az igyekvést a legnagyobb örömmel köszöntjük! Azonban engedje meg dr. Bárczi kartársunk, hogy bár még csak az első közleménye jelent meg e tárgyról, már most némi észrevételt fejezzek egyik, a szakpedagógia keretébe vágó megállapításáról. Ezt az észrevételt fölötte szükségesnek látom már most megtenni, mert a dr. Bárczi fogalmazásában olybá tűnik fel a dolog, mintha a siketnéma-int. tanárság egy fontos, sőt alapvető pedagógiai ténykedést mulasztott volna el az artikulációs oktatás terén és ő *orvostudományi vizsgálódásából fakadó „életteni meggondolásból” jutott erre a felfedezésre, vagyis inkább tapasztalatra.*

Az említett közlemény vonatkozó része, amelyre most reflektálni óhajtok, a következőképpen hangzik:

„b. *Csontvezetés* . . . . Ismeretes az „i”-nek oly módon való fejlesztése, hogy a siketnéma kezét a fejtetőre helyezzük, sokkal jobbnak tartom, ha a kéz az Angulus mandibulae-ra jön. Ugyancsak ebből az életteni meggondolásból (T. i. a megnyult csontvezetés értékesítése a hangfejlesztésnél. Sch.) sokkal eredményesebb lesz a magánhangzók fejlesztése akkor, ha a kéz nem az izmok felületén, hanem valamely koponyacsonton nyugszik. Elsősorban jön számításba valamennyi magánhangzónál a mandibula. Tehát ne a gégefő legyen a favorizált tapintási hely a siketnémák beszédfejlesztésénél, hanem az állkapocs.”

Dr. Bárczi azt mondja, hogy „Ismeretes az „i”-nek oly módon való fejlesztése, hogy a siketnéma kezét a fejtetőre helyezzük . . . .” Én itt kénytelen vagyok megállapítani azt, hogy egyetlen tanár sem fejleszti az „i”-t a kéznek a fejtetőre való helyezésével. Hanem az „i” a következőképen fejlesztetik: a növendéknek elsősorban megmutatom, többeknél szükség esetén a fonetizálásnál használatban lévő tükör előtt is, az „i” pontos beszédszervi képét: *a fogsorok között alig mm-nyi rés mutatkozik, az orrüreg zárva van, a nyelv hegyével az alsó foghúshoz, széleivel a felső fogsorokhoz tapad, hátával pedig majdnem a szájjpadlást éri és a felső fogsor mögött kisebb vájulatot alkot.* A beszédszervek ily beállítása és a növendék által történő utánzása után, a levegő megindításával az i-t jellemző zöngét hallatom, a növendéket pedig e zöngé utánzásra ösztönzőm, miközben még az i hang érzékelendő sajátosságait a növendékekkel érzékeltetem. Így a nyelvemelkedés és az „i” zöngé hallatásával járó rezgés a gégefőn és a gégefői izmokon érzékelhető a legjobban. De, minthogy az „i” rezgés erős és igen megnyúlt, e rezgés még a fejtetőn is érzékelhető és természetesen az állkapocson is, sőt még a padló is közvetíti az erősebb rezgést. Ha tehát a tanár a növendék kezével a fejtetőn is érzékelteti az i zöngé erősebb rezgéseit, úgy ez az i mesterséges kifejleszt-

tésének csak egyik csekélyebb értékű momentuma, de nem képezi az *i* hangfejlesztésének a kritériumát.

Dr. Bárczi kartársunk továbbá azt is mondja, hogy ne a gégefő legyen a favorizált tapintási hely, hanem az állkapocs. Tudtommal dr. Bárczi is vezetett már siketnémák I. osztályát, tehát ő is fejlesztett már hangokat. Én magam már több ízben vezettem artikulációs osztályt és immár majd két évtized óta tanítok siketnémákat; tehát eltekintvén attól, amit a tanárképző nyújtott nékem e téren annak idején, tapasztalatokat is szereztem. Azt azonban, hogy az állkapocs legyen ezentúl a favorizált tapintási hely, nem fogadhatom el semmiképen, még a cikkben említett „életteni meggondolás“ alapján sem, mert pedagógiai és tapasztalati megfontolásaim ennek ellentmondanak. Favorizált tapintási helyről, úgy gondolom, csak oly értelemben lehet szó, amennyiben a tanár a zöngé-hang érzékeltesítésénél azt a testrészt, beszédszervet választja ki, amelyiken a kérdéses hang sajátosságai és azáltal a származott rezgés, annak mélysége, erőssége és terjedelme, a légáramlás és annak sajátosságai a legjobban és a legjellemzőbben jelentkeznek. Azt, hogy a gégefő lenne ez a favorizált tapintási hely, szerintem helytelen beállítás, mert a magán a gégefőn származott rezgésnek nem adják meg minden létező zöngés hangnak a kritériumait. Minthogy azonban a zöngé úgy keletkezik, hogy a gégeben elhelyezett hangszalagok a levegő kiáramlásával rezgésbe jönnek, tehát magát a zöngét általában a gégefőn is érzékeltetem, de érzékeltetem a zöngét a mellkason és másutt, még az állkapocson is, bár a favorizált, tapintási hely mindig az, amelyiken az illető hang jellemző sajátosságai érzékelhetők. Pl. az „r“ zöngés hangnál nem is tanácsos a gégefőn érzékeltetni, mert racsoló *r* lesz belőle. A nyelv pergése adja itt a kritériumot és azt a fogak, ajkak előtt és a százugok tájékán kell érzékeltetni. Dr. Bárczi, amidőn az állkapocsról, mint az általa ajánlott favorizálandó tapintási helyről beszél, csak a magánhangzók kifejlesztésére gondol, bár cikkében egyik helyütt, valószínűleg csak elírásból eredően, beszédfejlesztést is használ.*) Ez okból én is csak a magánhangzók mezején maradok, de még azért is, mert lapunk terjedelme most szükreszabott.

Előre kell becsajtanom, hogy dr. Bárczi által ajánlott állkapocs-főtapintási hely alig bírhat jelentőséggel a magánhangzók kifejlesztésénél, mert az egyetlen hang kritériumát sem adja meg. Sőt azt kell állítanom mint szakembernek, hogy eltekintvén a vocalisok látási képétől, itt a favorizált tapintási hely csakugyan a gégefő és ennek környéke. Egyetlen példával elégséges az igazságot illusztrálnom: Pl. az „a“ vocalist az „ó“ vocalis fejlesztése szokta követni. Az *a* és *ó* közötti nyelvváltás különbségére a gégefő mozgása jellemzően figyelmeztet, amennyiben az *ó*-nál lejjebb száll a gégefő, mint az *a*-nál. Itt eltekintettem az *a* és *ó* vocalis fonetikai leírásától, csak a gégefő jellemző működését óhajtottam megemlíteni, ami az *ó* favorizálását, sőt nélkülözhetetlenségét világosan érthetővé teszi. Ha pedig az „u“ vocalis kifejlesztésére kerül a sor, a gégefő még lejjebb száll, mint az *ó*-nál, míg ellenben az állkapocs mindhárom hangnál változatlan. Nos, melyiket favorizáljam tehát? Áttérve az állkapocstra, azt kell megállapítanom, hogy mint tapintási hely, valamilyen lényeges, de még csak kevésbé lényeges helyet sem tölt be. Azt, hogy rezgések itt is érezhetők, az még távolról sem jelenti azt, hogy immár a kritériumot adó gégefő és környéke helyébe, favorizált tapintási helyül a semmiféle kritériumot nem adó állkapocs tétessék.

Hogy egyes esetekben cranietympnalis vezetéssel melódikus, jó hangot

*) Nem elírás! Nagyon tudatosan irtam! Dr. Bárczi.

sikerül fejlesztünk, annak eredő oka abban van, hogy minden szaktanár, minden alkalmat megragad és felhasznál abbéli törekvésében, hogy a néma ajkaknál tökéletesebb és kellemesebb hangon nyíljanak szólásra, vagyis: ami és ahol érzékelhető valami és célszerű az érzékeltetés, azt és ott érzékeltet, a mellen, a gégefőn, a gégefői izmokon, az állkapocs tájékán, az arcon, az ajkakon, a szájzúgokban, a koponyacsonton, a légáramlást stb. A favorizálandó tapintási helyet pedig a hang kritériuma adja meg. De amilyen fontos a dr. Bárczi által említett megnyúlt csontvezetés, amely természetszerűleg érvényesül a hangfejlesztés folyamán, ép oly fontos, sőt fontosabb a növendék éles megfigyelő, percipiáló és ítélőképessége: a természetes intelligenciája. Ezért is van az — eltekintvén a megnyúlt csontvezetéstől, — hogy az értelmes, teljesen siket gyermekből jobb hangot sikerül kifejlesztetni, mint a zörej-, vagy vocalis hallású, de gyengébbtehetőségű siketnémából.

Készséggel koncedálok és teljesen igaz, hogy a siketnémák oktatásának methodikája még nem egészen tökéletes, aminthogy más oktatási ágé sem az, fejlődnie kell, tökéletesednie kell, mint mindennek e földön: az eszmék és gondolatok, a tudás, a gyakorlat és a tapasztalás retortáján átszűrve. Az új irány helyességét és igazságát azonban nem az elméleti meggondolás, hanem a megszentelt tapasztalás adja meg. A tapasztalással megszentelt elmélet igazsággá válik. Ez utóbbit óhajtván várom!

Schulmann Adolf.

Refexio: Polémiába nem bocsájtkozom, s miután a papír pénz, maradjon és haladjon a „gyakorlat“ és a „tapasztalás“ útján tovább minden. Én a gyakorlat és tapasztalás számára eszméket akartam adni, jogosan „életteni meggondolás“ alapján; tévedtem, amikor azt hittem, hogy szükség van e téren erre. Tévedni emberi dolog, tehát... tévedésem nem folytatom.

Dr. Bárczi Gusztáv.

Tolmács vagy szakértő.

A siketnémák szegedi intézetének igazgatóságá két bírósági végzést küldött be hozzánk azzal a megkereséssel, hogy az abban foglaltakat tegyük szóvá a nyilvánosság előtt s iparkodjunk odahatni, hogy ez a kérdés lehetőleg mielőbb, mindnyájunk megalégedésére, egységesen és végleg rendeztessék.

Az egyik végzésben a szegedi kir. járásbíróság elnöke 1922. Eln. XV. Aa. 64. szám alatt, a siketnémák szegedi intézete igazgatóságának előterjesztésére úgy intézkedett, hogy a vezetése alatt álló kir. járásbíróság bíráit felhívta, „hogy a siketnémák kihallgatásához megidézett siketnémaintézeti tanárokat szakértőknek és ne tolmácsoknak — tekintsék és ehhez képest őket szakértői díjazásban részesítsék.“

Ezzel szemben a szegedi kir. törvényszék elnöke 1922. Eln. XXII. N. 8. sz. végzésében a fenti határozattal szemben homlokegyenest ellenkező álláspontot foglalt el. Ennek értelmében ugyanis „azt a személyt, akinek közreműködésével a bíróság a siketeket, némákat vagy siketnémákat kihallgatja — a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. t.-c. 229. és 331. §-aira; továbbá a büntető perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. t.-c. 140. és 218. §-aira való hivatkozással“ — továbbra is tolmácsnak kívánja tekinteni s ehhez képest részére csakis tolmácsi díj állapítható meg.

A végzésnek ama részét, mely szerint „a tolmácsok díja a 30.700—1922. I. M. számú rendelet szerint jóval nagyobb, mint a bűnügyekben alkalmazott orvosszakértőké, akiknek díjait a 33.669—1922. I. M. számú rendelet szabályozza“ már csak szépség tapasztnak tekinthetjük.

Különben is, itt nem a díjazás, hanem az alkalmazás megfelelő minősítése a fontos. Erre kell a súlyt fektetni. Mi a siketnémák kihallgatása alkalmával nemcsak „egyik élőnyelvet“ ültetjük át „a másik élőnyelvre“, hanem tolmácsolásunk rendszerint kiterjed a kihallgatandó siketnémák beszámíthatóságára is. Erre feljogosít és képesít nemcsak a siketnémákkal való állandó foglalkozás, a velük való folytonos érintkezés alapján szerzett bőséges tapasztalataink, hanem szakképzettségünk is. Sokkal hivatottabbak vagyunk ennek megítélésére, mint az orvosszakértők, akiknek csak nébe-korba van alkalmuk siketnémával érintkezniök s akkor is csak a mi közreműködésünkkel mondhatnak véleményt bünbeesett siketnémákról.

Hogy ezt a tényt bírósági részről is megerősítsük, ideigtatjuk a budapesti kir. büntető törvényszék vádtanácsának 5431—1909. számú végzésének idevonatkozó részét, mely hangzik következőképen:

„Öfelsége a Király nevében!“ „A budapesti kir. büntető törvényszék vádtanácsa . . . a Zemkó Péter siketnémaintézeti tanár részére a nyomozás során megállapított 10 K tolmácsdíjat, illetőleg a kir. ügyészség 62.343—908. . . kifogása, illetve felfolyamodása folytán vizsgálat alá vevén, következőleg végzett: a vádtanács a kir. ügyészség kifogásait a B. P. 479. §. alapján elutasítja, mert: Zemkó Péter siketnémaintézeti tanár Bényei István terhelt kihallgatásával járt el olyképen, hogy ez a terhelt csak az ő közvetítésével volt kihallgatható.“ „A kihallgatáshoz szükséges ilyen közvetítés, figyelemmel arra, hogy a E. 2942/1873. S. en. n. rendelet csak egyik élő nyelvről másik élő nyelvre való tolmácsolásról intézkedik, figyelemmel továbbá különösen arra, hogy az ilyen közbenjárás olyan különös képzettséget igényel, amilyen képzettséggel rendelkező egyén az egész országban nem sok van, nem tolmácsolásnak, hanem szakértői közreműködésnek tekintendő. A vádtanács úgy találta, hogy nyomozó hatóság az 1902. december 26-án kiadott 39350—902. S. en. n. rendelettel közölt 137000—902. évi belügyminiszteri rendelet szellemében határozott akkor, midőn Zemkó Péter részére helytelenül tolmácsdíjnak nevezett s valóban szakértői díjként jelentkező 10 K-t állapított meg, annál inkább, mert a most idézett belügyminiszteri rendelet 15. §-a az ilyen rendkívüli szakértelmet igénylő működésnek magasabb díjazását kifejezetten megengedi.“ Budapest, 1909. március 29-én Länger s. k., Takács s. k.“

Amint látjuk, mind a három végzés, különböző indokolással más és másképen ítélkezik ugyanarról a tárgyról. E véleménykülönbségeknek azonban mi isszuk meg az árát. Minden egyes alkalommal síkra szállni igazunkért s azt a legtöbb esetben meg sem találni, kényes és kellemetlen ügy. Ha ettől szabadulni akarunk, felsőbb helyen végleges és általános érvényű döntést kell provokálni. A legrovidebb út az igazságügyi orvosi tanácson vezet keresztül. Forduljunk hozzá bizalommal s erős a hitünk, hogy megfelelő indokolás mellett ez az ügy rövidesen a mi javunkra fog eldőlni. Legbiztosabbnak látjuk azonban a sikert, ha ezt a kényes kérdést egyesületünk vezetősége veszi a kezébe. Ha alkalmunk lesz már a legközelebbi közgyűlésünkön ezzel a tárggyal foglalkozni, akkor a végleges döntés sem fog soká késni.

De amikor mi e kérdés eldöntését anyagi és erkölcsi reputációnk érdekében sürgetjük, el nem mulaszthatjuk, hogy röviden rá ne mutassunk olyan kötelezettségünkre is, amelyet eddig teljesen figyelmen kívül hagyunk. Vagy, ki érti közülünk a mai magyar siketnéma társadalomban kialakult mesterséges jelnyelvet? A siketnémák természetes jelei oly élethűek, oly plasztikusok, hogy azokat a legtöbb esetben a laikus bíró is megérti. A mesterséges jelnyelvüket azonban csak mi tolmácsolhatnók, ha értenénk hozzá. Pedig a legelemibb követel-

mény, amellyel a siketnémák szakértő-tolmácsával szemben felléphetünk az, hogy értse a siketnémák jelyelvét. Igen sok esetben szüksége lehet rá. Csakis teljes fegyverzetten és minden esetre elkészülten léphetünk emelt fővel a bíróság elé!

Nagy Péter.

A mindenthalló süket báró és a mozi-színészek beszédét értő siketnémák.

Dr. Hermann Antal.

A mult század hetvenes éveiben a kolozsvári előkelő társaság igen kedvelt tagja volt egy öreg Bánffy báró. Szellemes társalgó, elmés vitatkozó, gavallér udvarló. Azt híresztelték róla, hogy süket. A háta mögött akár mit mondhattak róla nem reagált. Voltak, akik ezt különködésnek tartották. Pedig a báró csakugyan teljesen süket volt. Egy medveadásaton megfagyott. Felélesztették, de a hallását egészen elvesztette. De azért nem kedvetlenedett el. Nem vonult vissza a világtól, sőt a legélénkebben részt vett a társas életben. Megtanult a szemével hallani és ezt a képességet, mely a süketnémák oktatásának nagy vívmánya, a báró a tökéletesség legmagasabb fokára emelte.

Ezt a rendkívüli képességet az ottani Magyar Polgár szerkesztője egy tréfára használta fel, mely akkor nagy szenzációt okozott. A báró a színházban felvonások között megfigyelte a páholyokban suttogókat, az ajkak mozgásáról leolvastott beszédjüket szó szerint lediktálta a mellette jegyzető szerkesztőnek és másnap megjelentek a diszkrét, de ártatlan csevegések a lapban. Ez nagy konsternációt okozott. Boszorkányságot, vagy rejtelmes kémkedést emlegettek. A közönség sztrájkolt, nem járt színházba. A szerkesztő végre kénytelen volt elárulni a titkot. Ezután a páholyokban legyezők mögött vagy a nézőtérnek hátatfordítva diskuráltak.

Kolozsvárt a tanult siketnémákkal érintkezőket a Bánffy báró esete most nem lepné meg. Nem is gondolnának boszorkányságra. A színháznak a siketnémasággal újabban érdekes vonatkozásai vannak, csak hogy nem a páholyok, hanem a színpad irányában és nem a beszélő, hanem a mozgószínházban. Erre az egészen különleges kapcsolatra rámutattunk már az ungvári közgyűlésre beküldött, de elkésve érkezett és 1913-ban a keszthelyi közgyűlésen személyesen előadott értekezésemben: „A mozi, a vetített kép és a siketnémák“. Ezen dolgozatomban egészen önálló felfogással foglalkoztam a mozgóképpel, és a siketnémákra nézve új szempontokat jeleztem, melyeket később szenzációs londoni és amerikai kísérletek igazoltak. A dolgozat akkor nem kellett különösebb figyelmet és kéziratban maradt. Még most is vannak részletei, melyeket a moziügynek azóta való rohamos fejlődése még nem szárnyalt túl.

Egy londoni siketnéma-intézet igazgatónöje 1912 év vége felé gyakran moziba vitte növendékeit, azzal a feladattal, hogy a szereplők szájmozdulataiból megértett beszédet írják le. Nemsokára annyira fejlődött ebbeli képességük, hogy a filmről a legszabatosabban leolvasták a szereplők beszédét, sőt azt valósággal hallani vélték, úgy, hogy teljes volt az *illuzió*.

Ez a tapasztalás azonban közbe-közbe olyan eredményre vezetett, melyet nem sejtettek sem a színészek, sem a filmgyártók. Tudniillik kiderült, hogy a mozi-színészek a felvétel alkalmával nemcsak azt beszélnek, ami a szerepükbe való, hanem rögtönöznek is, még pedig pikáns és drasztikus dolgokat is, amiket a siketnémák szintén megértének.

A siketnémák ezen képessége más érdekes leleplezésre is vezetett. Előadtak egy filmet, melyben egy francia katonának algiri arabokkal való izgató kalandjait mutatta be. Két növendék lestenografálta a beszédjüket. A teljesen egyszerű feljegyzésből kiderült, hogy úgy a francia katona, mint a vad arabok korrekten angol nyelven beszéltek, tehát színálló angolok voltak.

Urbán Gad a mozgófényképekről írt könyvében megemlíti, hogy egy siketnéma-intézet igazgatónője feljelentést tett egy amerikai filmgyár ellen, mert egy ezáltal készített félvételnél a színészek nagyon pikáns dolgokat beszélgettek, és ezeket az egy előadáson jelenlevő siketnéma növendékek megértették.

Nonum prematur in annum = kilenc év múlva nyomassák ki! Az én mozi-siketnéma értekezésem most éppen 9 éves. Ha kinyomná, talán lendítene valamit a két fontos ügynek kapcsolatán.

KÜLÖNFÉLÉK.

Hazai hírek. *Sopronba* repülünk el csak egy percre, vigyünk oda két szép virágocskot Völkernek és Hoblernek. 25 évet töltöttek be ezen a rögös pályán. Munkájuk nemes és áldás dús volt. Maradjanak továbbra is apostolai az ügynek, legyen több örömük mint eddig volt. Meleg kézsorítással kívánjuk nekik mindnyájan!

Siketnémák mozgója. A mozirevízió alkalmával a Vakokat Gyámolító Országos Egyesület mozijátszói engedélyt nyert, amely má már igen gyümölcsöző vállalkozássá érlelődött. Ennek analogiájára az év elején a Siketnémák Orsz. Otthonának vezetősége beadvánnyal fordult a belügyminiszterhez, melyben kifejtette az Otthonra váró fontos teendők szociális és nemzetgazdasági jelentőségét s rámutatott arra, hogy e feladatok anyagi bázisát egy moziengedély a legrövidebb idő alatt s legkönnyebben biztosítaná. Az illtkező kultuskormány a kérelmet meleg pártolással karolta fel s így hihető, hogy ezen életrevaló mozgalom kezdeményezőinek fáradozását hamarosan siker fogja koronázni.

A felnőtt nagyothallók I. tanfolyamait december végén fejeződtek be. A tanfolyamot végzettek részére továbbképző tanfolyamot rendez a főváros. A következő tanfolyam jan. közepén kezdődik.

Áthelyezések. V. K. M. a 159857/922. VII. ü. v. számú rend. Séra Lajost a vakok bpesti foglalkoztatójától a nagyothallók iskolájához, Horváth Kálmánt a nagyothallók iskolájától a vakok bpesti foglalkoztatójához helyezte át. Tiffert György kartársát a V. K. M. a vakok bpesti intézetétől a békésgyulai gyógypedagógiai fogl. intézethez helyezte át.

Külföldi hírek. A „*Klinisch. Monatsb. F. Aughk.*“ közli, egy 16 éves cong. enophthalmusos beteg műtéti úton való teljes gyógyutlását. — 10 százalék Crédé-oldat léves adásából származó baleseteket írja le Resak. (K. Mb. F. Aughk. B. 69.) — *Methylalkohol* hatása a szemre rendkívül veszedelmes. (Augen Klinik Halle. Zeitschr. F. Aughk. Bd. 48).

Berlin: A német kollégák jelenlegi munkája két irányban mozog: a képzés tökéletesítésével, és az intézetek dtailirozásával vannak elfoglalva. Közben az egyik müncheni kolléga dolgozik egy összefoglaló siketnéma-oktatás történelmen. Magyar vonatkozású adatokat szerkesztőségünk szívesen közvetít. Intézeteiket reorganizálják a növendékanyag szétválasztásával és új iparműhelyek szervezésével.

A nagyon lecsúszott márka náluk is sok bajt okoz a fizetésekkel. Ez irányban is, — bár kisebb eredménnyel — dolgoznak.

Párisban: azt olvastam, egyelőre a politika lépett előtérbe.

Prágában: szeretnénk sokat csinálni a mi szépséges szép intézeteinkben, de egyelőre főleg az új komáromi iskola van előtérben. Nem irigylendő a körmőciéek dolga sem, amikor I. osztályban a „stré prst krk“-kel vesződnék. Ezt a mondatot ajánlom a képző fonetikusának figyelmébe.

Angliából vannak a legszebb hírek a sport terén szereplő siketekről, kik némák voltak. Ez egyúttal végre egy helyes elnevezése az iskolát végzett cong. siketeknek.

Kiadó és laptulajdonos: a Siketnéma-intézeti Tanárok Orsz. Egyesülete.

Kiadóhivatal: Budapest, VIII. ker., Festetich-utca 3. szám.